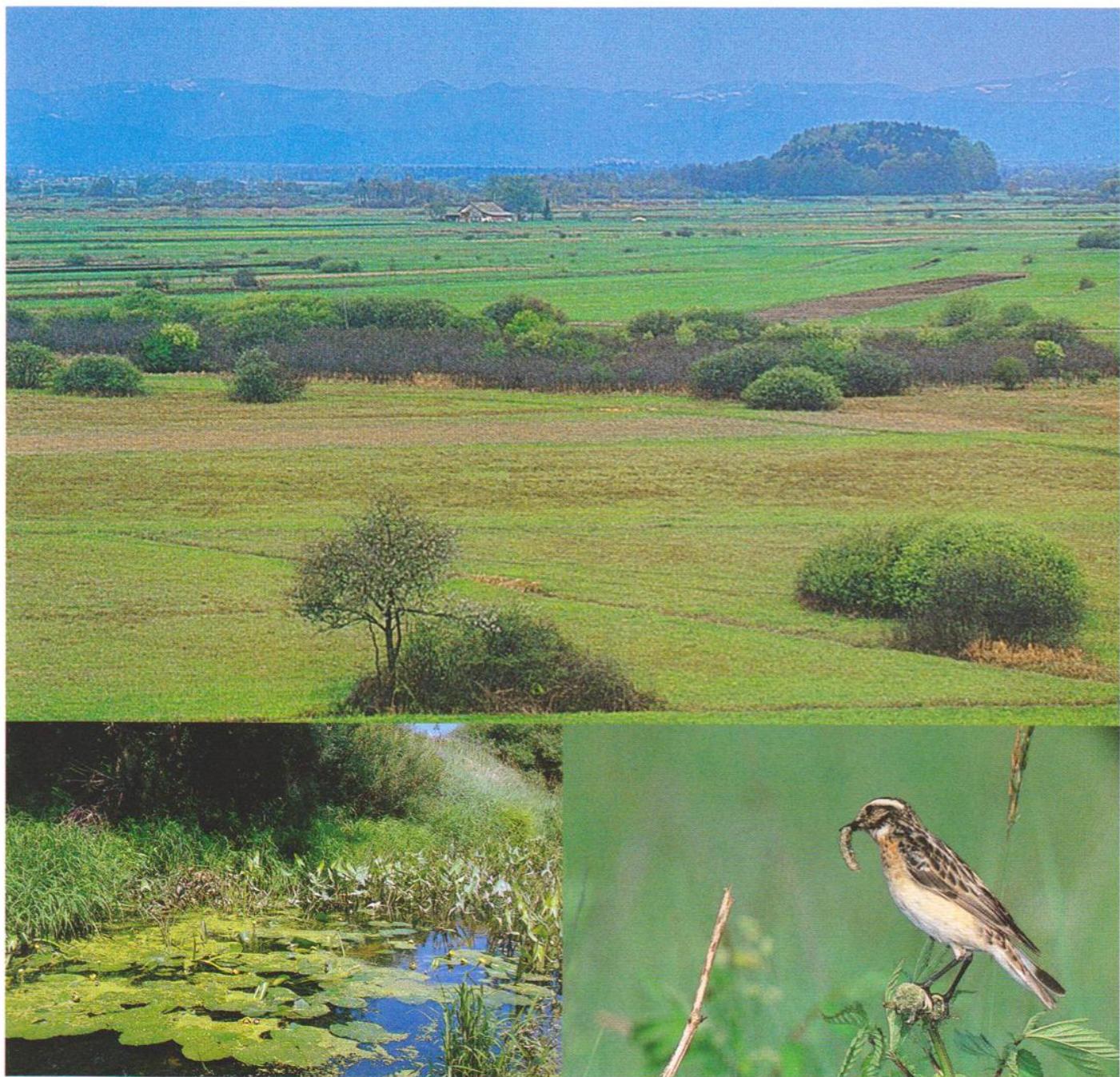

Projekt:

LJUBLJANSKO BARJE

*Društvo za opazovanje in
proučevanje ptic Slovenije*

LJUBLJANSKO BARJE

Osrednje slovensko naravno bogastvo

Peljemo se iz Ljubljane proti Vrhniki na morje, denimo. Spet drugič proti Škofljici, na Dolenjsko. Ljubljansko barje vidimo prvič na desni, drugič na levi. Navadno nam zanj ni kaj dosti mar. Kaj le je lahko posebnega v pokrajini, ki se dotika velemešta in ima vrh tega ime po močvirju? Toda kogar pot zanese v notranjost, bo prijetno presenečen. Priznati si bo moral dvoje: Ljubljansko barje ni ne ljubljansko in ne barje. Tu pa se njegove skrivnosti šele začnejo.

Barje, ki to ni več

Osrednji del barjanske ravnice danes prekriva pisan mozaik travnikov. Prekinja ga dolge žive meje, imenovane mejice, tu in tam kakšna koruzna njiva, osamljeno drevo ali gaj. V barjansko zemljo, črnicu, je vrezana

neskončna mreža osuševalnih jarkov. Manjši se izlivajo v večje, večji v še večje, pravcate rečice, ti pa potem v barjanske reke, kakršni sta Ljubljanica in Iščica. O ljubljanskem velemestnem utripu ni ne duha ne sluha. Prav tako ne o barju ali o kakšnem močvirju. Edino po daljših deževjih voda preplavi najniže ležeče predele in daje slutiti, kakšna je bila nekoč videti ta pokrajina. Od nekdaj je krajinsko podobo Barju narekovala voda. Pred 4000 leti je bilo tukaj jezero z znamenitimi mostičarji, katerih življenje je slikovito opisal Janez Jalen v knjigi Bobri. Bilo je plitvo, zato se je hitro postaralo in se spremenilo v močvirje. Na njem so šotni mahovi nakopičili debelo plast šote - nastalo je šotno barje. Šota je zadrževala vodo kot ogromna goba. Takšno je

OSEBNA IZKAZNICA

velikost: okrog 160 km²

nadmorska višina (brez osamelcev): 287 - 290 m

Raba površin (ocena):

- travniki	55%
- njive	25%
- gozdovi	10%
- grmišča	5%
- naselja	5%

Dolžina:

- mejic: okrog 120 km
- melioracijskih jarkov: okrog 400 km

Veliki škurh (*Numenius arquata*): gnezdi 5-10 parov, edino redno gnezdišče v Sloveniji.

Repaljščica (*Saxicola rubetra*): gnezdi 1800-2200 parov, največja populacija v Sloveniji.

Kosec (*Crex crex*): gnezdi 200-250 parov, v svetovnem merilu ogrožena vrsta.

Južna postovka (*Falco naumanni*): gnezdi 0 parov, v začetku 90-ih izumrla vrsta.

Nekatere ostale ogrožene in redke živali: vidra (*Lutra lutra*), kozica (*Galinago galinago*), sloka (*Scolopax rusticola*), bela štoklja (*Ciconia ciconia*), sklednica (*Emis orbicularis*), zelena rega (*Hyla arborea*), metulj barjanski rjavček (*Coenonympha oedippus*).

Poplavni gozd na robu Ljubljane

Redne poplave so značilen pojav na najnižjih predelih Barja.

bilo Ljubljansko barje tudi v obdobju Rimljanov, ki so na njem pustili prve opaznejše pečate človekovega delovanja: zgradili so ceste in preusmerili tok reke Ljubljanice. Na naslednje večje posege je bilo treba čakati do 19. stoletja. Izkopan je bil Gruberjev prekop, ki je odvajal visoke vode Ljubljanice. Struga Ljubljanice je bila tudi večkrat poglobljena. Ljubljanski podjetnik Zorn je vrezal prvi osuševalni kanal in s tem odprl vrata kmetijstvu. Šotna goba se je izcedila in posušena šota je bila dobrodošla kurjava. Iz nekoč "največjega barja Avstrije" je nastalo

Ljubljansko barje ali, na kratko, Barje, kakršnega poznamo danes - kulturna krajina, ki jo oblikujejo in vzdržujejo poplave in ljudje.

Enkratna kulturna krajina

Barjanske ravnice je za dobrih 15 000 hektarjev. Prave barjanske šote pa je ostalo le še za vzorec, ki bi ga lahko odnesli z lopato. Glavne naravne vrednote in zanimivosti torej niso skrite v bornih ostankih preteklosti. Glavno bogastvo je kulturna krajina v vsej svoji pestrosti in obsežnosti. Krajina na Barju je ohranila svoj tradicionalni značaj, ker so visoka talna voda in vsakoletne poplave preprečile agrikulturno eksplozijo. Tako veliki ekstenzivno negovani travniki so drugod po Srednji Evropi večinoma že uničeni. Na Barju gnezdi prek 100 vrst ptic, še nadalnjih sto in nekaj pa ga obišče med preletom ali prezimovanjem. Barje slovi kot mednarodno pomembno območje za ptice predvsem zaradi ohranjene kulturne krajine. V slovenskem merilu je eno najpomembnejših gnezdišč ogroženih ptic. A ptice še zdaleč niso edina naravna vrednota, saj je njihova pestrost

Močvirška sklednica

znaniteljica nadvse pestrega in bogatega ostalega živalstva in rastlinstva.

Travniki, cvetoči travniki

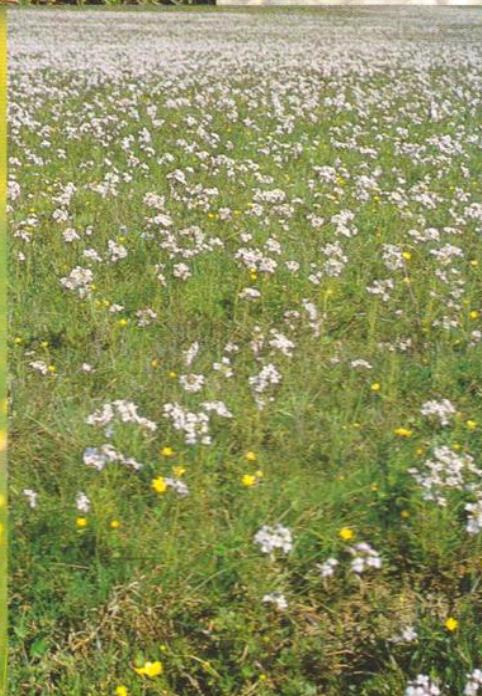
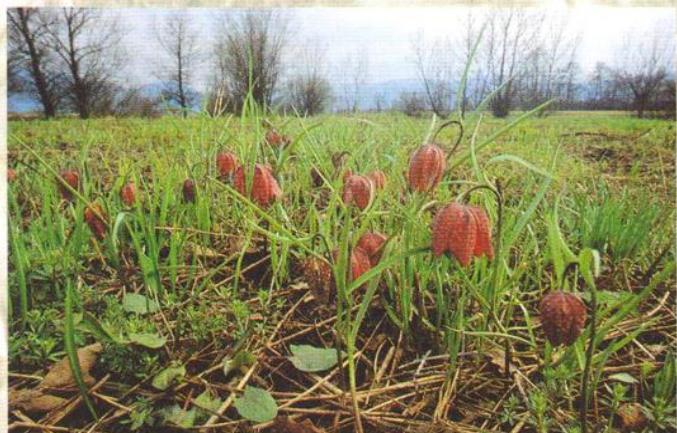
Pravi barjanski travnik je zelen zelo kratek čas. Zgodaj spomladi ga prekrije temno rdeča preprogla močvirskih tulipanov, ki jo na najbolj mokrotnih mestih zamenjajo bleščeče rumene zaplate kalužnic. Kasneje na njih vzniknejo bela soplodja munca ter rožnati cvetovi kukavičje lučce in baldrijana. Med njimi vzcveti več vrst čudovitih travniških orhidej. Poleti cvetovi čistca nadahnejo travnike rdeče. Kot zadnji, že na jesen, zacvetijo nežni, beli cvetovi močvirske samoprke. Takšni travniki pa niso le pisanih barv. Polni življenja so, prepojeni s cvrčanjem žuželk in petjem ptic. V svoji obsežnosti dajejo podobo, ki se ji tujci ne morejo načuditi; načuditi pa se ne

morejo tudi naši brezbrižnosti, s katero jih uničujemo. Sistematično izsuševanje tal je omogočilo njihovo intenzivnejšo obdelavo, gnojenje, setev donosnejših travnih mešanic in vse zgodnejšo ter hkrati večkratno košnjo. Seno in strelja vse bolj pripadata preteklosti, ker se travniki spreminjajo v površine za pridelavo silaže. Zeleni so sicer od pomladi do jeseni, a monotoni in moreče tihi. Z njih je izginilo skoraj vse življenje, tako kot z večine travnikov v Sloveniji in Evropi.

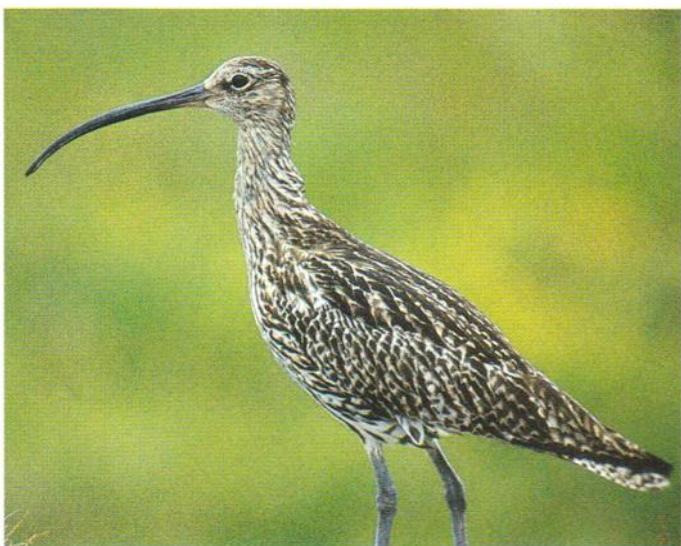
Ptice potrebujejo pomoč

Načrtovalcem samooskrbnega kmetijstva iz časov planskega gospodarstva ni uspelo spremeniti Barja v žitnico in ga s tem velikopotezno uničiti. A uničevalni pohod se vztrajno nadaljuje, čeprav bolj plazeče in tiho.

Prave barjanske travnike celo pomlad in poletje krasijo pisani travniški cvetovi:
močvirski tulipan, zlatica, travniška penuša,
kukavičja lučca

Vsako leto se za silažne travnike ali koruzne njive žrtvuje kos barjanskih travnikov ali močvirnih gozdov. Tako drug za drugim izginjajo gnezdišča repaljščic, poljskih škrjancev in drevesnih cip. Avtocesta proti Vrhniku in južna ljubljanska obvoznica sta Barju iztrgali nekaj 100 hektarjev, ali drugače, okrog 200 gnezd repaljščic, 250 gnezd drevesnih cip in 300 gnezd poljskih škrjancev. Ljubljansko centralno smetišče se zajeda globoko v najdragocenije slovenske nižinske močvirne gozdove, nad zaloge podtalnice. Tu je najpomembnejše gnezdišče sloke v Sloveniji ter gnezdišče redke črne štoklje. Nelegalna naselja in industrijske

Veliki škurh - zadnji mostičar na Ljubljanskem barju

cone na jugu Ljubljane se kljub zagotovilom o strožjem zakonskem nadzoru širijo proti središču Barja. Med Igom in Škofljico je v 80-tih letih velika melioracija uničila največji kompleks travnišč z ohranjenim značajem nizkega barja. Z njim so izginila gnezdišča kozice, močvirne ptice z meketajočim oglašanjem. Koloniji južne postovke pri Dragomerju in Bevkah sta bili verjetno zadnji v Srednji Evropi, preden je vrsta pred nekaj leti pri nas izumrla. Južne postovke se niso zatekle v odročne, težko dostopne predele. Ne, gnezdale so v vaseh, pri ljudeh, na hišah. Bile so živa priča bogastva kulturne krajine. Sedaj so postale mrtva priča posledic pozabljenega sožitja med človekom in naravo. Koscev, prepelic, prib in rjavih srakoperjev je še toliko, da

jih obiskovalec Barja lahko pogosto sreča, pa vendarle vsako leto manj. Njihova usoda je odvisna tudi od samovolje izletnikov s psi, rekreativcev, letalskih modelarjev, balonarjev in drugih obiskovalcev, ki (pogosto tudi nevede) ptice v času gnezdenja plašijo z gnezdi in s tem onemogočajo uspešno vzrejo mladičev.

Prihodnost za ljudi in naravo

Rešitev Barja in ohranitev njegovih naravnih vrednot je mogoča, kljub vsem grozečim in že izvedenim uničevalskim posegom. Kulturna krajina Ljubljanskega barja s svojim nadvse bogatim rastlinstvom in živalstvom mora v javnosti, v strokovnih naravovarstvenih krogih in predvsem pri ljudeh, ki tu živijo, končno dobiti pravo veljavo. Le redkokdo se namreč zaveda, kako velika dragocenost so barjanski poplavni travniki za Slovenijo. Čeprav je Barje po naravovarstveni vrednosti prav pri vrhu lestvice - tam kjer so Triglavski narodni park in kočevski pragozdovi - ni bilo za njegovo zaščito uradno storjenega skoraj nič. Barje potrebuje ustrezен naravovarstveni status, ki bo preprečeval njegovo nadaljnje propadanje, a ob enem omogočal njegov razvoj.

Neposredna bližina Ljubljane je priložnost, ki je ne smemo spregledati. Ljubljancani bodo sprejeli Barje kot vrednoto, ki jo je treba ceniti in čuvati le, če ga bodo kot takega sami doživeli. Možnosti za aktivno preživljvanje prostega časa v naravi je na Barju veliko. Od kolesarjenja, jahanja in čolnarjenja do popoldanskih sprehodov in opazovanja narave. Barje ima ogromen, a skoraj povsem neizkoriščen izobraževalni potencial. Za vse sole, od vrtca do univerze, je idealna učilnica v naravi. Številna arheološka najdišča, kraški izviri in druge hidrološke zanimivosti, živali in rastline v osupljivi pestrosti odpirajo sodobnim pedagogom nove možnosti. Izvedljivo je tako rekoč vse, dokler ne prekoračimo pravila: "Za vsakogar nekaj, za barjanske prebivalce največ". In ko se spomladi v svoje edino slovensko gnezdišče vrne prvi škurh, ga ne pozabimo prišteti k barjanskim prebivalcem.

Sonoravno kmetovanje barjansko naravo ohranja, intenzivno pa uničuje

Urezovanje melioracijskih jarkov je grob poseg v barjanski ekosistem

Ljubljansko Barje, once known as "the largest peat-bog in Austria", is today the largest area of wet meadows in Slovenia. Parts of it are inundated once or twice a year, preventing intensive farming. Wet woodlands, shrubbery and agricultural land make up the rest of the area measuring some 160 km². Here breed over 100 species of birds and another hundred this unique landscape during migration or wintering. Ljubljansko Barje is designated as an IBA (Important Bird Area) particularly due to its well preserved cultural landscape. Breeding birds include Whinchats (2000+ pairs), numerous Tree Pipits, Sky Larks, Quails, Lapwings, and Red-backed Shrikes. The most "eminent" breeders, however, are the Eurasian Curlew, Corn Crake (230 calling males) and until recently, the Lesser Kestrel with most probably its last population in Central Europe. In the wet woodlands breed Black Storks and Woodcocks. The wildlife habitats at Ljubljansko Barje are threatened by draining, intensive agriculture, building of new settlements and streets, as well as by various forms of human outdoor activities. A suitable conservation status is needed to prevent further destruction and to enable a nature-friendly development of this area. Preservation of Ljubljansko Barje and its birds are one of the main goals of DOPPS - BirdLife Slovenia.

Raziskovalne in naravovarstvene dejavnosti DOPPS na Barju:

- Atlas gnezdk Ljubljanskega barja
- smernice za sonaravni razvoj
- varovanje gnezdišč velikega škurha
- proučevanje gnezditvene biologije kosca
- popis populacije velikega skovika
- predavanja in seminarji
- naravovarstvena posredovanja
- v načrtu: najem, odkup in upravljanje zemljišč

generalni pokrovitelj DOPPS

mobil
SLOVENSKI OPERATER NMT & GSM

 BirdLife
INTERNATIONAL

Prirodoslovni muzej Slovenije
Slovene Museum of Natural History

Vodje projekta: Andrej Sovinc, dr. Davorin Tome, dr. Peter Trontelj; **Koordinator:** Borut Mozetič;

Besedilo: Andrej Sovinc, dr. Davorin Tome, dr. Peter Trontelj; **Strokovni pregled:** dr. Tomi Trilar;

Lektura: Henrik Ciglič; **Fotografije:** Dare Fekonja, Andrej Sovinc, dr. Davorin Tome, dr. Peter Trontelj;

DTP: Primož Karba, KGB ZOD; **Izvedba:** Dušan Šuštaršič; **Tisk:** Hren grafika; **Naklada:** 5000 izvodov

Informacije: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS), p.p. 2395, 1001 Ljubljana,
tel. (061) 133 95 16, mobil 0609 625 210

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije št. 415-424/98 z dne 26. 03. 1998 šteje zloženka med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov na osnovi tarifne št. 3 davka od prometa proizvodov in storitev.